

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Marcela Voženílková - Jakub Šedo
Článok / Article: Personalizace volebních systémů v České republice. Možnosti a limity metody J. Careyho a M. Shugarta
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

VOŽENÍLKOVÁ, M. - ŠEDO, J. 2016. Personalizace volebních systémů v České republice. Možnosti a limity metody J. Careyho a M. Shugarta. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 19, č. 1, 2016. ISSN 1335 – 2741, s. 138-166. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/archiv-vydani/2016/1-2016/marcela-vozenilkova-jakub-sedo.html>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

PERSONALIZACE VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ V ČESKÉ REPUBLICE. MOŽNOSTI A LIMITY METODY J. CAREYHO A M. SHUGARTA¹

PERSONALIZATION OF ELECTORAL SYSTEMS IN THE CZECH REPUBLIC. POSSIBILITIES AND LIMITS OF THE METHOD OF J. CAREY AND M. SHUGART

Marcela Voženílková - Jakub Šedo*

ABSTRACT

More than 20-years electoral system reform's discussions were focused on solving problems that create the national governments in the Czech Republic. But currently it appears that electoral reform deals primarily with dissatisfaction of citizens with the state of democracy (as a part of democratic culture). Citizens and politicians believe that strengthening elements of personalization in electoral mechanism settings will lead to a greater focus on individual candidates and therefore politics, they represent establish a stronger relationship between the candidates (MPs) and voters and increasing personal accountability of those who are selected, a positive contribution to (re)building of the Czech democracy. The question of this study is how to evaluate electoral systems and the ratio of its personalization? Are discussed electoral reform proposals more personalized than the current voting system in the Czech Republic? In that context the paper highlights the deficiency of most cited and most widely used classification of electoral systems personalization based on the article *The Incentives to Cultivate Personal Vote* by Carey and Shugart (1995). The results show that the classification suffers from still unclear possibilities of coding the variables and impracticability of coding special features of existing systems. Nevertheless we can state that all the analyzed proposals are more personalized than the current electoral system except of the Greek variant.

* Mgr. Marcela Voženílková je studentkou doktorského studijního programu na Katedře politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzity v Brně, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika, e-mail: marcelavozenilkova@mail.muni.cz.

Mgr. Jakub Šedo, PhD. působí jako odborný asistent na Katedře politologie, Fakulta sociálních studií Masarykova univerzity v Brně, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika, e-mail: sedo@fss.muni.cz.

¹ Text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU "Aktuální problémy politologického výzkumu (kód MUNI/A/1342/2014)".

Key words: Electoral reform, unrealized electoral reform, personalization of electoral systems

Úvod

Politologie je dynamická vědní disciplína, která se neustále vyvíjí. Je to dáno její interdisciplinární povahou a zaměřením se na reálné děje tohoto světa. Tak, jako se proměňuje naše společnost, proměňuje se i politika. Jedním z procesů, který je stále více skloňován odbornou i neodbornou veřejností, je personalizace politiky (*personalization*; někdy jako synonyma *candidate-centered politics*, *entertainization*, *popularization*, *tabloidization*). Spojena je se společenskými procesy druhé poloviny 20. století, především s individualizací, modernizací či medializací². Politická personalizace, kterou lze definovat např. jako dynamický proces, který je vyjádřen zvýšeným významem individuálních politických aktérů a poklesem významu a zájmu o skupiny (především politické strany), se stala klíčovým tématem politologie obecně, ale také výzkumu politického chování, politické komunikace a volebních kampaní, které se čím dál tím více zaměřují na lídry, spíše než na ideologie nebo témata (viz King, 2002). Důraz je kladen na individuální charakteristiky kandidátů i voličů, přičemž voliči hlasují pro ty kandidáty, jejichž charakteristiky se co nejvíce blíží jejich vlastním. (Caprara a Zimbardo, 2004)

S tím, jak se politika stává personalizovanou, vzniká poptávka i po personalizaci volebních systémů, přičemž nehovoříme pouze o posunu na makrourovni volebního systému (*major reforms*), ale především o mikro-nastavení volebních pravidel (*minor reforms*)³. Změna (personalizace) je provázána a může být vyvolána dvěma směry. Pokud odpovídá na aktuální politickou situaci a kulturu, která vyžaduje, aby se kandidáti co nejvíce individuálně otevřeli, změna vychází směrem od voličů. To odpovídá představě, že volba skrze *personal vote* posílí volené úřady díky zvýšení odpovědnosti

² Porovnej Putnam, 2000.

³ Mezi tzv. *major* a *minor* reformami rozlišuje Richard Katz (2005; porovnej Leyenaar a Hazan, 2011). Pokud se reforma vztahuje k hlavním změnám volebního systému, jako je přechod od většinového na poměrný, nebo od poměrného na smíšený volební systém, pak hovoříme o *major* reformě. Nicméně *major* reformy jsou poměrně vzácné a častěji dochází k jistému vychýlení od stávajícího volebního nastavení. V takovém případě hovoříme o *minor* reformě. Např. Arend Lijphart (1994) navrhuje v rámci *minor* reformem sledovat čtyři dimenze: formulí, volební obvod, uzavírací klauzule a velikost voleného orgánu. Nicméně je nutné podotknout, že neexistuje jasná hranice mezi *major* a *minor* reformami a ještě těžší je rozlišovat mezi *minor* reformami a změnami, které jsou pouze technické nebo triviální.

zvoleného reprezentanta (tzv. fiskální (legislativní) partikularismus – *pork barrel politics*). Zvolený kandidát skrze *personal vote* usiluje o znovuzvolení a nevhodnější strategií se jeví osobní přístup a tedy posilování mechanismů rozvíjejících osobní hlasování (*mechanism to cultivate personal vote*, MCPV). Pobídky k reformám směrem k personalizaci volebního systému mohou vycházet tedy jak od veřejnosti, tak od politiků.

Při posuzování personalizace volebních systémů se přitom vychází zejména z textu **Johna M. Careyho** a **Matthew S. Shugarta** *Incentives to cultivate a personal vote: a rank ordering of electoral formulas* (1995). Tento jednoznačně nejcitovanější text a model klasifikace (kódování) personalizace volebních mechanismů však má určité nedostatky, které znesnadňují jeho aplikaci na konkrétní případy. Cílem textu je poukázat na problematické aspekty této klasifikace. K tomuto účelu navážeme na diskuzi ohledně reformy volebního systému pro volbu Poslanecké sněmovny v České republice, která se v některých případech (Charvát 2013, Kubát 2013, Pecháček 2013) opírá o tématiku personalizace volebních mechanismů, nicméně nezachází do hloubky, kterou přináší tento text.⁴ Zabývat se budeme reformními návrhy, které usilovaly o změnu volebního systému po roce 2002, a které měly širší ohlas, ať již s ohledem na osobu předkladatele, nebo jeho aktivní snahu získat pro myšlenku i širší veřejnost. Sledována proto bude tzv. řecká varianta reformy volebního systému připravovaná vládou **Mirka Topolánka**, reforma dle prezidenta **Miloše Zemana**, zavedení dvoukolového většinového volebního systému a v současné době velmi diskutovaný model Demokracie 2.1 **Karla Janečka**. Na základě **Careyho** a **Shugartova** modelu se pokusíme nakódovat tyto vybrané (navrhované) volební reformy a poukážeme na úskalí, které tato klasifikace přináší, a zároveň posoudíme míru personalizace jednotlivých návrhů.

⁴ Bylo by samozřejmě možné sledovat i volební systémy na jiné úrovni, ale jejich reformy nejsou ve sledovaném období předmětem tak rozsáhlé diskuse jako reforma volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu. Kromě toho kódování Careyho a Shugarta nezachycuje drobné nuance v počtu a váze preferenčních hlasů, takže volební systémy z komunální, krajské, senátní i evropské úrovně by byly v praxi kódovány stejně jako některý ze sledovaných systémů. Jedině by u poměrných systémů odpadal mírně sporný moment, kdy jsou mandáty pro Poslaneckou sněmovnu přidělovány v rámci obvodů po překročení celostátní klausule, tj. roli hraje jak krajská, tak celostátní soutěž, zatímco ostatní případy využití poměrného volebního systému až na výjimky operují s jediným obvodem.

1 Personalizace volebních systémů

Jak bylo předesláno v úvodu, pobídky k reformám směrem k personalizaci volebního systému mohou vycházet jak od veřejnosti, tak od politiků. Rané komparativní práce se zaměřovaly na politiky a předpokládaly, že právě politici kontrolují volební systém a volební reforma se objevuje pouze tehdy, pokud dostatečně mnoho zákonodárců shledá, že změna volebních pravidel je v souladu s jejich zájmy⁵. Nicméně již **Quintal** (1970) tvrdil, že potenciální volební reformátoři musí následovat zájmy voličů, tedy že odmítnutí pokračování reformního trendu, který požadují voliči, nebo přijetím reformy, která se voličům nelíbí, může stát politiky podporu⁶. Jinými slovy, i když mají politici kontrolu nad nastavením volebního systému, musí naslouchat veřejnému mínění, pokud touží po reformě.

V současném výzkumu neexistuje obecná typologie personalizace volebních systémů. Obecně můžeme hovořit o dvou směrech výzkumu. První předpokládá, že k personalizaci volebních systémů dochází směrem od kandidátů a jejich touhy být znovuzvoleni. V tomto případě se výzkum zaměřuje na personalizaci z pohledu kandidátů. (Carey a Shugart, 1995; Thames a Williams, 2010; Robbins, 2010; Martin, 2011 a další) Tato perspektiva v současném diskursu převládá a ptá se, jaký je stupeň, na kterém volební pravidla posilují kandidáty (*personal vote*) na úkor politických stran (*party vote*). Druhý, spíše menšinový směr (Farrell a McAllister, 2006; Pereira a Silva, 2009; Renwick a Pilet, 2011) naopak tvrdí, že k personalizaci volebních systémů dochází směrem od voličů, a to kvůli nespokojenosti se současným stavem politiky či demokratického režimu. Tato perspektiva naopak zjišťuje, jak svobodně může volič hlasovat.

2 Klasifikace J. M. Careyho a M. S. Shugarta

Počátky zkoumání personalizace volebních systémů jsou dnes již neodmyslitelně spjaty se jmény **Johna M. Careyho** a **Matthew S. Shugarta**, kteří v roce 1995 vydali článek *Incentives to cultivate a personal vote: a rank ordering of electoral formulas*. Autoři poukazují na fakt, že volební systémy byly zkoumány z hlediska toho, jaký mají efekt na alokaci mandátů stranám,

⁵ Tento směr výzkumu koresponduje s individualizací politiky a odklonem od tradičních politických stran, ale také od politických stran jako takových.

⁶ Tato dlouho široce ignorovaná myšlenka byla nedávno revidována (Reed a Thies, 2001) rozdělením mezi *outcome-contingent* a *act-contingent* aspekty procesu rozhodování.

nicméně alokace mandátů není jediná funkce, kterou volební systém má. Jeho úkolem je rovněž alokace mandátů konkrétním kandidátům strany (Carey a Shugart, 1995). Volební systémy nejsou jen neosobní převodovou pákou, protože při dělbě křesel je jejich rolí také určení toho, které konkrétní osoby získají jednotlivé mandáty a na určitý čas se stanou volenými zástupci voličské komunity. Pokud se tedy na kandidátní listině strany vyskytuje více jmen, než daná strana získala ve volbách mandátů, volební formule musí specifikovat i prostředky pro určení toho, kteří kandidáti získají mandát. Jimi navržený systém kódování se stal základním systémem posuzování volebních mechanismů z hlediska personalizace a výchozím bodem pro celou řadu studií. Volební systémy **Carey** a **Shugart** posuzují z hlediska toho, jak silné pobídky poskytují k tzv. rozvoji osobního hlasu (*personal vote*), neboli hlasu, který je odevzdáván konkrétnímu kandidátovi. Zkoumají, jak důležitá je osobní pověst (*personal reputation*) kandidáta pro jeho prosazení se, příp. zvolení, na rozdíl od pověsti, kterou disponuje subjekt, který jej nominoval (*party reputation*; André, Depauw a Deschouwer, 2012)⁷. Jejich model pro hodnocení volebních systémů na základě pobídek k *personal vote* je založen na čtyřech proměnných, které jsou běžné ve všech typech volebních systémů:

- kontrola nad hlasovacím lístkem (*ballot control*, **BALLOT**)
- propojení hlasů (*vote pooling*, **POOL**)
- typ a počet hlasů (*types of votes*, **VOTES**)
- velikost volebního obvodu (*district magnitude*, **M**).

První tři proměnné odkazují na fenomén, který pracuje na úrovni obvodu. Dle autorů nabývají **BALLOT**, **POOL** a **VOTES** tří možných hodnot, 0 - 2, přičemž hodnota 0 značí nejnižší pobídky *personal vote*, a naopak 2 pobídky nejvyšší.

2.1 Proměnné **BALLOT**, **POOL** a **VOTES**

Ballot control (**BALLOT**) měří stupeň kontroly, kterou disponují straníční lídři nad přístupem k jejich stranické značce, a s tím i řazení kandidátů na stranické kandidátní listině. Čím větší je kontrola nad kandidátní listinou, tím menší jsou pobídky k rozvoji *personal vote* jednotlivými politiky. Proměnná je kódována následovně:

⁷ Balmas et al. (2012) dokonce definují personalizaci politiky prostřednictvím růstu vlivu osobní pověsti individuálních politiků: kandidáti se stávají více závislí na své vlastní osobní pověsti, na rozdíl od pověsti strany, která je nominovala.

0. uzavřená kandidátka, voliči nemohou do kandidátky zasahovat
1. stranické kandidátky, voliči mohou do kandidátky zasahovat
2. lídři nekontrolují přístup ke kandidátkám, nebo pořadí na nich.

Skóre 0 indikuje dvě skutečnosti: (1.) Straniční lídři kontrolují nominace a tím i to, kteří politici těží ze stranické podpory. (2.) Straniční lídři určují pořadí kandidátů na stranické kandidátce a toto pořadí nemůže být změněno voliči. Voliči proto rozhodují spíše mezi jednotlivými kandidujícími subjekty, než mezi nominovanými kandidáty těchto subjektů. Vliv osobní pověsti kandidátů je minimalizován. Střední skóre proměnné BALLOT (1) znamená, že vedoucí představitelé nominují jména na kandidátní listinu, ale voliči mohou určit, kteří kandidáti budou zvoleni (např. preferenční hlasování, bodování). Nejvyšší míra pobídek pro rozvoj *personal vote* při dané proměnné (skóre 2) znamená, že lídři nemají kontrolu nad nominováním kandidátů, příp. sestavováním kandidátní listiny. Takové volební systémy předpokládají, že kandidáti do voleb vstupují po zaplacení registrace, sběrem podpisů, skrze primárky, nebo kombinací těchto metod. Lídři jsou marginalizováni, kandidáti jednájí každý sám za sebe a hodnota jejich osobní pověsti je maximalizována. (Carey a Shugart, 1995)

Druhá proměnná, *vote pooling* (POOL) měří, zda jsou hlasy ve volbách propojeny skrze celou stranu, frakce, nebo kandidáty, příp. nejsou propojeny vůbec. Jinými slovy, zda hlasy získané kandidátem dané strany přispívají k zisku křesel získaných v obvodě stranou jako celkem, nebo jsou to hlasy jen a pouze danému kandidátovi. Kódování je následující:

0. propojení napříč celou stranou
1. propojení na sub-stranické úrovni
2. bez propojení

Jestliže volební systém získá skóre 0, odpovídá takovým pravidlům, ve kterých se hlas pro kteréhokoli kandidáta počítá nejprve jako hlas pro celou stranickou kandidátku (tj. pro určení toho, kolik křesel má být kandidátce alokováno). Pokud POOL nabývá hodnoty 1, jsou hlasy propojeny napříč kandidáty, nebo napříč frakcemi (např. pouze v konkrétním volebním obvodě). Největší pobídky *personal vote* značí hodnota 2, kde hlasy nejsou propojeny vůbec, hlas pro kandidáta není hlasem pro frakci ani stranu, ale jen pro něj samotného. Kandidáti jsou tedy voleni zcela na základě jejich schopnosti zaujmout voliče. (Carey a Shugart, 1995)

Třetí proměnnou je *types of votes* (VOTES). Ta rozlišuje, kolik a pro koho mohou voliči odevzdávat hlasy. VOTES proměnná opět může nabývat tři hodnot:

0. voliči odevzdávajú jeden hlas pro jednu stranu
1. voliči odevzdávajú hlasy pro více kandidátů
2. voliči odevzdávajú hlas pod úrovni strany

Nejnižší pobídky k rozvoji *personal vote* jsou, pokud VOTES nabývá hodnotu 0. V tomto případě voliči odevzdávají jeden hlas pro jednu konkrétní stranu. Význam stranické pověsti je vysoký na úkor individuálních kandidátů. Pokud disponují voliči více než jedním hlasem, VOTES je roven 1, přičemž hlasy mohou být odevzdány buď v rámci stranické kandidátky, ale také napříč stranami (tzv. panašování). V systémech, kde každý volič odevzdává hlas pro konkrétního kandidáta, nebo stranickou frakci, je hodnota osobní pověsti nejvyšší, a tím rostou pobídky pro rozvoj *personal vote*. (Carey a Shugart, 1995)

Tabulka 1: Kódování volebních systémů dle Careyho a Shugarta (1995)

Proměnná	Stupně kódování
BALLOT	0. uzavřená kandidátka, voliči nemohou do kandidátky zasahovat
	1. stranické kandidátky, voliči mohou do kandidátky zasahovat
	2. lídři nekontrolují přístup ke kandidátkám, nebo pořadí na nich
POOL	0. propojení napříč celou stranou
	1. propojení na sub-stranické úrovni
	2. bez propojení
VOTES	0. voliči odevzdávají jeden hlas pro jednu stranu
	1. voliči odevzdávají hlasy pro více kandidátů
	2. voliči odevzdávají hlas pod úrovni strany

Zdroj: Vlastní tabulka

Kombinací tří výše popsaných proměnných vzniká 27 (3^3) možných typů volebních systémů v závislosti na relativních pobídkách, které vytváří pobídky k rozvoji *personal vote* pro kandidáty. Kombinováním daných proměnných však vznikají i volební systémy, které nemohou existovat, jelikož hodnota jedné proměnné logicky vylučuje hodnotu jiné. Autoři tak stanovují tři pravidla, která společně eliminují 13 z 27 možných kombinací hodnot BALLOT, POOL a VOTES:

1. jestliže VOTES = 0, pak BALLOT = 0
2. jestliže BALLOT = 0, pak POOL = 0
3. jestliže BALLOT = 0, pak VOTES \neq 2 (Carey a Shugart, 1995)

Pokud voliči odevzdávají jediný hlas pro stranu, pak musí platit, že strany předkládají fixní kandidátní listiny, do kterých voliči nemohou nijak zasahovat (pravidlo 1). Pokud strany předkládají kandidátní listiny, které nemohou být měněny voliči, pak hlasy musí být propojeny napříč celou stranou (pravidlo 2). Třetí pravidlo pak na základě kombinace proměnných tvrdí, že pokud strany prezentují fixní kandidátky, pak nemůže dojít k tomu, že voliči odevzdávají hlas pod stranickou úroveň. Samostatně pak **Carey** a **Shugart** vyčleňují ještě jedno další pravidlo:

VOTES = 2, ale BALLOT = POOL = 1

Taková konfigurace by popisovala systém s více kandidátními listinami, protože voliči odevzdávají jediný hlas pod stranickou úrovní a je zde také propojení na stranické úrovni. Nicméně taková konfigurace také říká, že strany determinují, která kandidátka bude reprezentovat stranickou značku. Je proto vysoce nepravděpodobné, že strana, která kontroluje svou značku a nominuje kandidátky a je schopna získat více než jeden mandát, by postavila více než jednu kandidátku na obvod, ačkoli je to logicky možné. (Carey a Shugart, 1995)

2.2 Proměnná velikost volebního obvodu

Čtvrtá proměnná, velikost volebního obvodu (M), identifikuje rozsah této úrovně a je posuzována samostatně. M je popisována mimo první tři proměnné. První tři proměnné totiž popisují metody organizování hlasování a distribuce hlasů, jejich variace jsou relativně omezené a liší se kvalitativně, velikost volebního obvodu nepropůjčuje sama sobě deskripci malým počtem intervalových proměnných, ale naopak je přirozenou intervalovou proměnnou, která začíná od hodnoty 1, až k celkovému počtu mandátů v zákonodárném sboru. **Carey** a **Shugart** (1995) tvrdí, že s rostoucí velikostí volebního obvodu roste i důraz na rozvoj osobní pověsti (*personal reputation seeking*) ve všech typech volebních systémů, kromě systémů, ve kterých neexistuje vnitrostranická soutěž (BALLOT = 0). S rostoucí M v listinných systémech s BALLOT = 0 hodnota osobní pověsti klesá; s tím jak roste M v ostatních systémech, hodnota osobní pověsti roste. Důležitost osobní pověsti tedy ve skutečnosti roste s velikostí obvodu v těch systémech, ve kterých spolustraníci soutěží mezi sebou o hlasy a mandáty⁸. Podstata tohoto inverzního vztahu tkví v tom, že v systémech s otevřenou kandidátní listinou s rostoucí velikostí volebního

⁸ Počet spolustraníků, od kterých se kandidát musí odlišovat, roste, a tak roste i význam vytváření unikátní osobní pověsti odlišné od té stranické.

obvodu roste i počet jmen na stranické kandidátní listině, což vede k tomu, že kandidát musí vynaložit větší úsilí k odlišení se od svých spolustraníků – význam jeho osobní pověsti roste. Jestliže však hovoříme o systému s uzavřenou kandidátní listinou, voliči hlasují pro kandidátní listinu tak, jak ji sestavila strana, nemohou do ní zasahovat. Rozhodující je v tomto případě reputace strany, a tudíž záleží na pořadí jmen na kandidátce⁹, než na osobní pověsti jednotlivých politiků.

M má dle autorů modelu neobvyklou vlastnost - efekt hodnoty osobní pověsti se liší v závislosti na hodnotě BALLOT. Ve všech systémech, ve kterých existuje vnitrostranická soutěž, s tím jak M roste, tak roste i hodnota osobní reputace. A naopak, v systémech, kde neexistuje vnitrostranická soutěž, tak jak M roste, hodnota osobní pověsti se snižuje (Carey a Shugart, 1995). Velikost volebního obvodu tak unikátním způsobem ovlivňuje *personal vote*. Rostoucí index *personal vote* na úrovni obvodu znamená potenciální konflikt mezi jednotlivými politiky a stranickými lídry (stále se pohybujeme v předpokladu, že politici jsou ovlivněni touhou po znovuzvolení).

2.3 Kritika modelu Careyho a Shugarta a jeho modifikace

Ačkoli se skutečně jedná o nejpoužívanější a nejcitovanější model personalizace volebních studií, byl podroben značné kritice. (Swindle 2002, Grofman 2005, Crisp, Jensen a Shomer 2007, André a Depauw 2012) Při snaze o kódování volebních systémů na základě této typologie narážíme na neřešené konceptuální nejasnosti, které neumožňují jednoznačnou interpretaci jednotlivých proměnných.

⁹ Nicméně pořadí jmen není rozhodující pro to, kdo je skutečně zvolen, jen v systémech s uzavřenou kandidátní listinou, ale např. i při možnosti preferenčního hlasování. (viz André, Depauw a Deschouwer, 2009; pořadí kandidátů není jediné, co může voliče ovlivnit při výběru, komu odevzdají svůj hlas, viz Reynolds a Steebergen, 2006) Voliči jen zřídka disponují úplnou informací k odlišení jednotlivých politiků. Pereira a Andrade e Silva (2009) tvrdí, že informace o každém kandidátovi mají klesající funkci na průměr velikosti obvodu. Miller a Krosnick (1998) zjistili, že voliči hledají důvody, proč konkrétní kandidáty volit, spíše než nevolit. S tím, jak postupují kandidátní listinou, však klesá jejich schopnost hodnotit jednotlivé politiky (odlišit je od výše postavených kandidátů, např. kvůli únavě), čehož důsledkem je pozitivnější hodnocení výše řazených kandidátů. Tento efekt je silnější v soutěžích, kde není uvedena stranická příslušnost kandidátů, které byly méně mediálně pokryty a ve kterých disponovali voliči méně informacemi o každém jednom kandidátovi. (s. 315 - 316, porovnej Norris, 2006) Tuto skutečnost potvrzuje např. i výzkum Faase a Schoena (2006), kteří na případu bavorských zemských voleb 2003 doplňují, že roli při výběru kandidátů hraje i dosažené vzdělání, např. titul PhD.

Výsledný model **Careyho** a **Shugarta** poukazující na personální rozměr jednotlivých volebních systémů se stal výchozím pro řadu dalších studií a textů. Byl však podroben i kritice např. proto, že nevzal v úvahu, že motivace jednotlivce může poškodit zájmy celé strany. (Swindle 2002) Nejspornějším bodem modelu se stala proměnná *M*. K diskuzi ohledně vlivu velikosti volebního obvodu na *personal vote* se připojili např. **A. André** a **S. Depauw**, kteří tvrdí, že *personal vote* je částí hlasu, která má původ v kandidátových kvalitách, rysech a chování, a je spojena s velikostí volebního obvodu, přičemž pobídky k rozvoji osobní pověsti rostou se soutěživostí. (André a Depauw, 2012) Jak již ale naznačují **Carey** a **Shugart**, klíčové pro určení toho, jak moc musí kandidát odlišovat sebe od spolustraníků a dalších, je ve skutečnosti poměr mezi počtem kandidátů podporovaných (tj. nominovaných) stranou v rámci obvodu a velikostí obvodu (přičemž čím vyšší podíl, tím vyšší hodnota osobní pověsti), spíše než samotnou hodnotou *M*. Neboli určujícím je, kolik spolustraníků (*C*) kandiduje v poměru k počtu mandátů (*M*). Čím vyšší je tento poměr, tím více roste potřeba osobní reputace. (Crisp, Jensen a Shomer, 2007)

Dle studie **Crispa**, **Jensena** a **Shomera** však existuje empirický důkaz o tom, že se zvyšující se hodnotou *M* nemusí dojít k zvýšení hodnoty *C* (naopak studie dokázala, že s rostoucím *M* se daný podíl zmenšuje). Dle autorů tedy *M* nemůže sloužit jako spolehlivý indikátor *C*, jelikož počet spolustraníků se v obvodech liší napříč stranami. Podíl *C*:*M* nesprávně kombinuje dle autorů dva typy soutěže: napříč kandidáty soutěžící o všechny mandáty (*M*) a soutěž mezi spolustraníky (*C*), kteří soutěží o křesla dané strany (*P*). Proto podíl který ve skutečnosti zachycuje pobídky *personal vote* je *C*:*P*. (Crisp, Jensen a Shomer 2012) Je proto nutné poupravit původní **Careyho** a **Shugartovo** pravidlo: při existenci vnitrostranícké soutěže s rostoucím počtem spolustraníků (*C*) roste počet křesel pro stranu (*P*). Čím je tento podíl silnější, tím více musí kandidát rozvíjet svou osobní pověst. V systémech, ve kterých vnitrostranícká soutěž neexistuje, je nutné přispívat k rozvoji pověsti strany¹⁰.

Shugart sám později celý model modifikoval, když zkoumal vnitrostraníckou a mezistraníckou dimenzi volebních systémů z hlediska jejich efektivity a

¹⁰ Ještě dále zachází při revizi původního vnímání posuzování vlivu volebního obvodu na *personal vote* např. B. Grofman (2005), když rozlišuje mezi počty voličů, kteří volili pro daného kandidáta nebo stranu (*e*), a průměrnou hodnotou velikosti volebního obvodu (*E*). V systémech, které jsou zaměřené na kandidáta, *e* vyjadřuje hlasy obdržené kandidátem. V systémech s uzavřenou kandidátní listinou je *e* chápáno jako hlas pro stranickou kandidátku v obvodech. Navrhuje proto doplňovat měření o hodnotu *E* pro základní klasifikační kritéria *personal vote*.

stability. Osobnostní složka přitom spadá do vnitrostranické dimenze, která se zaměřuje na rozsah, na kterém jsou kandidáti závislí na své osobní pověsti, aby zvítězili ve volbách. (Shugart, 2001) Index, kterým upravuje předchozí model, redukuje na jednu dimenzi – zda volba kandidátů závisí na hlasu pro kandidátku, nebo zda voliči odevzdávají nominální hlas. Fakticky tak sloučil proměnné POOL a VOTES. Proměnnou velikost volebního obvodu nadále neposuzoval odděleně, ale začlenil ji mezi tři základní faktory ovlivňující *personal vote* a numericky ji zakódoval. Výše uvedený problém, tedy propojení s vnitrostranickými nominacemi, však odstraněn nebyl, spíše naopak, byl upevněn¹¹. (viz Voženílková a Šedo, 2015)¹²

3 Data

Cílem textu je poukázat na problematické aspekty vyplývající z nejasné klasifikace dnes nejpoužívanější metody kódování volebních systémů z hlediska míry jejich personalizace. K tomuto účelu využijeme čtyři volební systémy, které byly navrženy pro reformu volebního mechanismu voleb prvního řádu v České republice od roku 2009 (především z hlediska rozsahu textu a cíli reformem, kterými kromě prvního návrhu je právě personalizace volebního systému):

- řecká varianta
- úprava současného volebního systému dle návrhu **Miloše Zemana**
- dvoukolový většinový systém užívaný v českých senátních volbách
- demokracie 2.1

¹¹ Není nezajímavé, že žádná z dosud vytvořených a používaných typologií personalizace volebního systému nejde do důsledků v rámci zohlednění a kódování konkrétních nominačních procesů uvnitř politických stran, což je obecně oblast, která není ve středu zájmu politologického výzkumu, ačkoli v některých typech systémů je vnitrostranický výběr kandidátů roven samotným volbám (např. v systémech, kde není možné udělit preferenční hlasy).

¹² Na tuto kritiku nadále reagovali autoři, kteří předpokládají, že základní chyba je v motivacích pro posilování *personal vote*, kterou Carey a Shugart předpokládají. Změny volebních systémů směrem k větší personalizaci dle nich vychází ne z touhy kandidátů být znovuzvoleni, ale od voličů kvůli jejich nespokojenosti se současným stavem demokracie a politiky. Z těchto autorů se nejdále dostali Renwick a Pilet (2011, viz výše), kteří představili svůj vlastní (a poněkud komplikovaný) systém kódování volebních systémů dle míry jejich personalizace, který však mezi odbornou veřejností nebyl nikterak výrazně reflektován. Tento směr výzkumu není předmětem našeho článku.

3.1 Současný volební systém pro volby prvního řádu

Poslanecká sněmovna PČR má od počátku 200 členů volených na čtyři roky systémem poměrného zastoupení. Volební zákon, který byl mnohokrát novelizován, byl přijat v roce 1995 (č. 247/1995 Sb.). V mezistranické soutěži platí pravidla daná zákonem č. 37/2002 Sb., kterým bylo území ČR rozděleno do 14 volebních krajů. Zákon zavedl D'Hondtův volební dělitel pro přepočít hlasů na mandáty. Ve vnitrostranické dimenzi zákon oproti předchozímu stavu posílil váhu preferenčních hlasů, ke změně v pořadí na kandidátní listině postačoval zisk 7 % preferenčních hlasů ze všech preferenčních hlasů, které získala daná (krajská) kandidátní listina/daná strana v konkrétním volebním kraji (maximální počet preferenčních hlasů, kterými voliči disponovali, byl nicméně snížen ze čtyř na dva). Na celostátní úrovni ponechal 5 % klauzuli pro samostatně kandidující subjekty. Aditivní klauzule byla navýšena, na 10 % pro dvoučlenné, 15 % pro tříčlenné a 20 % pro čtyř a vícečlenné koalice¹³. (Chytilík et al, 2009; Zákon 247/1995 Sb.)

Z dalších zásahů do volebního zákona je pro sledované prvky důležitý zákon č. 460/2006 Sb., který zvýšil počet preferenčních hlasů zpět na čtyři a také zvýšil jejich váhu, neboť napříště postačuje, aby kandidát byl podpořen alespoň 5 % voličů dané kandidátní listiny. (Chytilík et al., 2009)

Už v 90. letech 20. století byly opakovaně značné problémy při sestavování vládních koalic, novelizace z roku 2002 přes určitou změnu volebních pravidel řešení těchto problémů nepřinesla. Problémy při sestavování vlády po volbách v roce 2006 přinesly řadu návrhů na změnu volebního systému. Řešením potíží při sestavování vlád mělo být posílení principu reprezentativnosti volebního systému při současném posílení principu vládní akceschopnosti.¹⁴ K novelizaci zákona tímto směrem ale nikdy nedošlo a v dalším období se směřování volební reformy stočilo k posílení prvků personalizace. (důvody viz Voženílková a Šedo, 2015)

¹³ Před novelou byl nutný zisk 10 % preferenčních hlasů ze všech hlasů odevzdaných dané straně pro postup na kandidátní listině; aditivní klauzule byla stanovena na 5-7-9-11 %.

¹⁴ Posílení většinových prvků bylo i cílem volební reformy z roku 2002. Jak se ale ukázalo, posílením většinotvorných prvků si sice svou pozici vylepšily největší politické strany, avšak na úkor malých politických stran, to jest svých potenciálních koaličních partnerů.

3.2 Navrhované reformy volebního systému pro volby prvního řádu

3.2.1 Řecká varianta

První výraznější pokus zásadně reformovat volební systém přinesla vládní koalice vytvořená ODS, KDU-ČSL a SZ po volbách 2006. (viz Chytilík et al., 2009; Čaloud et al., 2006) Cílem novely volebního zákona mělo být snížení disproporcionality volebního systému vůči malým stranám, přičemž část mandátů měla přímo připadnout straně, která získala nejvíce hlasů. Zmiňovaný bonus měl zajistit snadnější sestavení vlády, případně přimět strany ke spolupráci už před volbami. (Koaliční smlouva, 2006) Vzniklo šest návrhů reformy, na jejichž vypracování se podíleli nezávislí experti. Nakonec byla vládou vybrána tzv. řecká varianta, ovšem další kroky k jejímu zavedení zhatil pád **Topolánkovy** vlády na jaře 2009.

Daná varianta reformy předpokládala zavedení dvou skrutinií. První skrutinium se mělo odehrávat na úrovni volebních krajů, jejichž hranice se překrývají s regiony NUTS II (tzn. osm volebních krajů). Hlasy se měly rozdělovat na základě Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Klauzule měla být zachována ve výši 5 % pro samostatně kandidující subjekty s navýšením pro koalice. Ačkoliv většina volebních krajů spojovala více než jeden současný samosprávný kraj, kandidátní listiny měly být nadále vytvářeny na úrovni samosprávných krajů. Voliči pak měli disponovat maximálně čtyřmi preferenčními hlasy, k posunu na kandidátní listině byl požadován zisk minimálně 5 % preferenčních hlasů z celkového počtu platných hlasů pro daný subjekt v daném kraji. Ve druhém skrutiniu měly být všechny zbytkové mandáty (nepřidělené ve volebních krajích) přiděleny celkovému vítězi voleb.¹⁵ Počet mandátů v rámci tohoto bonusu neměl být předem známý.¹⁶ Kandidující

¹⁵ Existují dvě varianty úpravy volební reformy. Alternativou k popsané verzi bylo užití Hareovy kvóty namísto Hagenbach-Bischoffovy (což by vedlo k vyššímu počtu mandátů přidělovaných ve druhém skrutiniu).

¹⁶ Simulace, které jsou součástí Důvodové zprávy k reformě z roku 2009, uvádějí pro tuto variantu 8 – 16 mandátů přidělených ve druhém skrutiniu. V letech 1990 – 1998, kdy se používal podobný systém (8 obvodů, byť v poněkud jiných hranicích, Hagenbach-Bischoffova kvóta se dvěma skrutinií) bylo ve druhém skrutiniu děleno 4 – 24 mandátů. Krajiní varianty nastaly v poměrně specifických podmínkách (4 mandáty při 4 parlamentních stranách s vysokou převahou Občanského fóra v roce 1990, 24 mandátů při 8, ve velké většině malých stran v roce 1992), tj. v

subjekty měly ještě před konáním voleb sestavit celostátní kandidátní listinu pro druhé skrutinium složenou z kandidátů uvedených na kandidátních listinách v jednotlivých volebních krajích. Jejich pořadí mělo být určeno stranou. V případě zisku bonusu by mandáty připadly kandidátům dle pořadí na této kandidátní listině, ze které se nejprve vyloučili kandidáti, který získali mandát v prvním skrutiniu. (Důvodová zpráva k reformě, 2009; Trávníček 2012; Charvát 2009)

3.2.2 Zemanův návrh volební reformy

Návrh reformy připravované **Topolánkovou** vládou se zaměřoval na problém při sestavování vlády, ale nijak se nedotýkal požadavků na větší personalizaci systému. Pozdější návrhy reforem se ale zaměřují (také) na tuto oblast. Debata o volební reformě ožila v souvislosti s první přímou volbou prezidenta. V kampani se prezidentští kandidáti mj. vyjadřovali i k otázce reformy volebního systému. Jednou ze společných proměnných návrhů bylo právě posílení personalizace volby.

Již v průběhu své předvolební kampaně se později zvolený **Miloš Zeman** vyslovoval pro změnu volebního mechanismu pro volbu poslanců. Při své první návštěvě horní komory Parlamentu coby hlava státu pak navrhl konkrétní úpravy volebního systému. **Zeman** reagoval na nedůvěru občanů v politiku (a politiky), které mělo zmenšit posílení vazby mezi voličem a poslancem. Důsledkem měl být větší zájem o politiku a prosazování výrazných osobností, nikoliv „šedých myší“. (Deník, 2013; E15, 2013)

Prezident **Zeman** vycházel ze současného volebního systému, který modifikoval. Prvním prvkem jeho návrhu je zvýšení počtu volebních krajů z 14 na 35 – až padesátičlenné kandidátky by se výrazně zredukovaly (v každém volebním kraji by se rozdělovalo 4–8 mandátů). **Zeman** předpokládá, že by se „*snížil počet kandidátů, kteří by zároveň byli nuceni objet celý region a svým voličům se osobně představit*“ (Deník, 2013) Malé obvody měly přispět k těsnějšímu vztahu voliče a poslance a tím k restauraci důvěry v politiku. Zároveň se jedná o nástroj, který by v důsledku znamenal eliminaci menších a mimoparlamentních stran a vedl k posílení nejsilnějších politických subjektů. Jak poukazuje **Jan Kubalčík** (2013), zmenšování obvodů může být jen mezikrokem na cestě k obvodům jednomandátovým, tedy k zavedení většinového systému. Dále by dle prezidenta mělo dojít k snížení procenta

praxi by bez vlivu preferenčních hlasů bylo přidělováno cca. 5 – 10% křesel (srov. Důvodová zpráva k reformě, 2009; volby.cz, 1990; volby.cz, 1992; volby.cz, 1996 a volby.cz, 1998).

preferenčních hlasů pro posun kandidáta z 5 na 3 %.¹⁷ Klauzule by však měla být zachována na 5-10-15-20 %.

Třetí zásadní změnou mělo být zavedení panašování, neboli umožnění voličům, aby volili napříč kandidátními listinami. (iDnes, 2013) Pojmově odpovídá panašování hlasování v rámci volné kandidátní listiny, kdy volič disponuje tolika preferenčními hlasy, kolik je volených členů zákonodárského sboru v daném obvodu. V čisté formě panašování jsou hlasy posléze sčítány pro jednotlivé kandidáty bez ohledu na jejich stranickou příslušnost¹⁸; v jiných případech slouží panašování jako metoda preferenčního hlasování, jako právě v případě návrhu **Miloše Zemana**.

Tento návrh volebního systému je prozatím posledním výraznějším pokusem modifikovat stávající mechanismus, větší diskuzi rozpoutal především díky osobě předkladatele. Je však nutné dodat, že hlava státu nedisponuje zákonodárnou iniciativou a změny, které navrhuje **Zeman**, se prozatím nedočkaly žádného legislativního zpracování v podobě návrhu novely volebního zákona. Právě naopak, návrh se stal terčem kritiky. (Parlamentní listy, 2013a; Česká pozice, 2013; Novinky, 2013) Např. politolog **Jan Ptáčník** upozorňoval, že by se tím zvýšil tzv. přirozený volební práh a pětiprocentní hranice nutná pro vstup do Sněmovny by se stala jen psychologickou bariérou. V reálu by totiž jednotlivé strany musely pro získání mandátu získat hlasů mnohem víc. To by samozřejmě demotivovalo voliče k volbě neparlamentních stran. (Česká televize, 2013)

3.2.3 Dvoukolový většinový volební systém

Další dva prezidentští kandidáti, **Přemysl Sobotka** (ODS) a **Karel Schwarzenberg** (TOP 09), v předvolební kampani prosazovali volbu poslanců většinově. Druhý jmenovaný však i později zdůrazňoval, že Senát by pak měl být volen poměrně, aby došlo k vyvážení volby obou komor. (Parlamentní listy, 2013b) Jedním z uvažovaných návrhů je tak užití volebního systému pro volbu Senátu¹⁹ záměnou s volebním systémem užívaným pro volbu Poslanecké

¹⁷ Mj. v rámci prezidentské kampaně navrhl senátor Jiří Dienstbier, aby byla tato hranice nulová, a to u všech typů voleb konaných poměrným volebním systémem. (Deník.cz, 2013)

¹⁸ Panašování je proto dle některých autorů považováno za znak maximální personalizace a extrémního oslabení stran.

¹⁹ První volby do horní komory proběhly v roce 1996. Český Senát čítá 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let, přičemž každé dva roky dochází k obměně třetiny členů (tj. 27). Kandidáty pro volbu do Senátu mohou přihlašovat registrované politické strany, politická hnutí, jejichž činnost

sněmovny. (viz Chytilík et al., 2009) Daný typ volebního systému vyžaduje, aby byl v obvodě (území ČR je pro senátní volby rozděleno do 81 jednomandátových volebních obvodů²⁰) zvolen kandidát, který získá absolutní většinu platných hlasů zúčastněných voličů. Pokud danou podmínku žádný kandidát nesplní v prvním kole, následuje druhé kolo, do něhož (v českém případě) postupují první dva kandidáti z kola předešlého – jedná se tedy o variantu uzavřeného druhého kola, někdy také označovanou jako tzv. prezidentský dvoukolový systém (Sartori, 2001), nebo *majority run-off* systém (Farrell, 2001). Díky tomu existuje naprostá jistota, že jeden z kandidátů získá nadpoloviční většinu hlasů. V případě rovnosti hlasů rozhoduje los. (Zákon 247/1995 Sb.)

V senátních volbách se nestává velmi často, aby byl zvolen kandidát již v prvním kole voleb²¹, což znamená, že volič musí k volbám dvakrát. Interval mezi prvním a druhým kolem je v českých senátních volbách stanoven na nejpozději šestý den po ukončení kola prvního a slouží jak politickým stranám k vyjednávání o podpoře²², ale také voličům pro nové rozhodnutí, komu odevzdají svůj hlas²³.

3.2.4 Demokracie 2.1

Z návrhů na úplnou změnu volebního systému pro volbu Poslanecké sněmovny je v současnosti asi nejvíce diskutovaným, ne však nejpravděpodobněji realizovaným, návrh **Karla Janečka**, který zve Demokracie

nebyla pozastavena, a koalice. Nezávislý kandidát podává přihlášku k registraci sám. (Zákon 247/1995 Sb.) K chování voličů v senátních volbách viz Kriedl, 2009 a Lebeda, 2011.

²⁰ Schwarzenberg nevysvětluje, k jakým úpravám by v takovém případě muselo dojít, co do počtu volebních obvodů poslanců/senátorů.

²¹ Od roku 1996 k tomu v českých senátních volbách došlo pouze devětkrát.

²² To je však případ především dvoukolových mechanismů s (částečně) otevřeným druhým kolem, kdy postupuje více kandidátů.

²³ Podle G. Sartoriho se logika obou kol se zásadě liší, jelikož první kolo v naprosté většině případů představuje pouze selekci kandidátů. Skutečnou volbu – elekcí – přináší až kolo druhé. První kolo tedy většinou zpřehledňuje situaci – plní úlohu selekce. Skutečná volba – elekcí – následuje až v kole druhém. (viz Sartori, 2001) Na druhou stranu G. Cox (1997) argumentuje, že Sartoriho tvrzení platí především pro dvoukolové mechanismy, kdy postupuje do druhého kola více kandidátů. V případě uzavřeného dvoukolového systému pouze tři nejúspěšnější kandidáti mají šanci na výraznou volební podporu (počet kandidátů postupujících do druhého kola plus jedna). Strategické hlasování je v prvním kole uzavřeného dvoukolového systému podle Coxe podobně častým jevem jako v prostředí jednokolového systému, byť má poněkud jinou podobu. Netvoří se zde dualita silných kandidátů, ale trojice silných kandidátů. (Cox, 1997)

2.1²⁴. Cílem této varianty je otevřít dveře do politiky lidem s osobní integritou a respektem k etickým hodnotám, vytvořit užší vazbu mezi voličem a zvoleným zástupcem (personalizovat volbu), podpořit konsensuální charakter politiky (zlepšit politickou kulturu v ČR), znevýhodnit extremistické a populistické kandidáty a strany (neboť ti i při velmi úspěšné mobilizaci jejich elektorátu nebudou schopni oslovit konsensuální voliče), umožnit voličům volit nadstranicky a celkově posílit vliv voliče na volební výsledek. (D21, 2014) Systém klade za cíl rovněž otevření voleb menším stranám i posílení šance na vytvoření stabilních vlád.

Návrh reformy předpokládá zavedení 81 obvodů, které by byly totožné s obvody senátními, byly by však dvoumandátové, což by znamenalo snížení počtu poslanců z 200 na 162; volba by probíhala v jednom kole. Kandidovat by měli zástupci politických stran (strana může nominovat v obvodě maximálně dva kandidáty) i nezávislí, pokud by nashromáždili předepsaný minimální počet podpisů (který je stanoven na 1 000 podpisů). Volič by měl poté disponovat čtyřmi kladnými hlasy, kterými by označoval čtyři své preferované kandidáty, a jedním tzv. minusovým hlasem pro nejméně oblíbeného kandidáta (přičemž volič není povinen udělit všechny hlasy, kumulace hlasů není možná). Každý hlas by se počítal jako jeden plusový, resp. minusový bod. Do Poslanecké sněmovny by se z každého volebního obvodu dostali dva kandidáti s nejvyšším součtem. (D21, 2014)

Navrhovaný mechanismus je zajímavou verzí semiproporčního volebního systému, který má sjednocovat výhody hlasování poměrného a většinového vládnutí. Autor projektu D21 hájí efekt více hlasů, který „zásadním způsobem vylepšuje skupinové rozhodování“. (D21, 2014) Cílem možnosti udělovat více hlasů je lepší vyjádření voličových preferencí a tím zlepšení kvality výběru (jinak řečeno, každý může vybírat tak, jak skutečně chce, a nikoli podle předpokládané vyšší šance té či oné varianty) a eliminaci propadnutí hlasu. Zavedení možnosti udělovat rovněž negativní preferenci (minusový hlas) má snížit šance na úspěch extremistickým kandidátům a stranám; voliče i kandidáty má naopak tato skutečnost motivovat ke konsenzuálnějšímu přístupu a bránit nebezpečné polarizaci společnosti. Další výhodou má být zmenšení prostoru pro negativní politickou kampaň, která by měla být věcnější a korektnější. (Tamtéž)

²⁴ Návrh byl poprvé představen v roce 2012, nicméně postupně byl upravován a doplňován.

4 Kódování reforem volebního systému a míra jejich personalizace

Tabulka 2: Kódování reforem volebního systému – verze I

		Volební systém				
		Současný	Řecký	Zeman	2kolový	D 2.1
Proměnné	BALLOT	1	1/0	1	0/2	0/2
	POOL	0-1	0-1/0	0/1	2	2
	VOTES	1	1/0	1	1/2	1
	M	>1	>1	>1	=1	=2

Zdroj: Vlastní tabulka

Jak je patrné z Tabulky 2, de facto jedinou bezproblémově kódovatelnou proměnnou je velikost volebního obvodu. U ostatních tří proměnných narážíme vždy alespoň u jednoho typu volebního systému na pluralitu možností. V současnosti užívaný listinný poměrný volební systém lze kategorizovat hodnotami BALLOT 1, jelikož se jedná o stranicky vytvářené kandidátní listiny, do kterých mohou voliči zasahovat pomocí preferenčních hlasů. Kódování proměnné POOL je již obtížnější, jelikož primárně dochází k propojení napříč celou stranou (0), a to ve chvíli, kdy se posuzuje, zda subjekt překročil celostátní 5 % uzavírací klauzuli, a až posléze na úrovni obvodu (1) ve chvíli, kdy se dochází ke sčítání preferenčních hlasů. Poslední proměnná, které popisuje typ a počet hlasů nabývá hodnoty 1, jelikož voliči mohou odevzdávat hlasy pro více kandidátů.

Komplikaci u řecké varianty reformy z roku 2009 představuje rozdělení do dvou skrutinií. První skrutinium lze charakterizovat shodně jako v stávající volební systém. Druhé skrutinium je ale odlišné. Kandidátní listiny jsou uzavřené, předem stranicky formované, a voliči nemají žádnou možnost do nich zasahovat (BALLOT = 0). Propojení hlasů ve druhém skrutiniu je napříč celou stranou (POOL = 0) a de facto se ani nehlasuje, tzn., že voliči nedisponují žádnými hlasy, kterými by mohli hlasovat (VOTES = 0).

BALLOT = 1 je hodnota také **Zemanova** návrhu volební reformy. Komplikované je však opět kódování proměnné POOL. Primárně by byla totiž kódována jako 0, stejně jako u současného listinného a řeckého volebního systému a posléze 1, díky možnosti panašování. Počet a typ hlasů, tedy třetí proměnná by byla hodnocena opět 1, jelikož voliči odevzdávají hlasy pro více kandidátů.

U většinového volebního systému dvoukolového, který se dnes užívá pro volbu horní komoru Parlamentu ČR, nastávají problémy již u proměnné BALLOT. V případě, že neposuzujeme kandidaturu nezávislých kandidátů, byla by hodnocena 0. Takové kódování by však do jisté míry ztrácelo smysl. Mnohem lépe vystihuje podstatu této varianty volebního systému hodnocení 2, tedy že lidí nekontrolují přístup ke kandidátkám, nebo pořadí na nich. K propojení v tomto případě nedochází, hlasy pro konkrétního kandidáta jsou právě hlasy pro tohoto kandidáta (POOL = 2). Proměnná VOTES může být kódována dvěma různými způsoby. Skóre 2 v případě, že rozumíme charakteru volby tak, že voliči odevzdávají hlas pro jednoho konkrétního kandidáta. Nicméně můžeme uvažovat i o skóre 1, a to v případě, že uvažujeme o obou kolech, což by znamenalo, že voliči disponují dvěma hlasy, které mohou odevzdat až dvěma kandidátům (v každém kole jeden).

Demokracie 2.1 nabývá stejných možných hodnot proměnné BALLOT jako výše uvedený dvoukolový většinový systém (tedy 0, příp. 2 v závislosti na posuzování, resp. neposuzování nezávislých kandidátů). K propojení hlasů zde nedochází, stejně jako ve výše popsaném případě (POOL = 2). VOTES je kódována hodnotou 1, jelikož voliči disponují více (kladnými i zápornými) hlasy, které mohou udělovat.

Řešením řady otázek a nejasného kódování jednotlivých proměnných by mohlo být striktní využití textu **Careyho a Shugarta**. Nicméně ani to není ve všech bodech zcela jednoduché a jednoznačné, zejména v případě většinových systémů (podrobněji viz níže). Celkem jednoduše by se dalo postupovat pomocí tabulky, v níž **Carey a Shugart** stručně shrnují jednotlivé logicky možné kombinace kódování a stručně je komentují, přičemž připojeny jsou i konkrétní příklady. V komentáři k tabulce jsou posléze také podrobněji vysvětleny. (Carey a Shugart, 1995)

Tabulka 3: Kódování reforem volebního systému – verze II

		Volební systém				
		Současný	Řecký	Zeman	2kolový	D 2.1
Proměnné	BALLOT	1	1	1	0	1
	POOL	0	0	0	0	2
	VOTES	1	1	1	1	1
	M	>1	>1	>1	=1	=2

Zdroj: Vlastní tabulka

Pokud by se postupovalo touto cestou, pak současný volební systém by měl být kategorizován hodnotami $BALLOT = 1$, $POOL = 0$ a $VOTES = 1$. Odpovídá systému, který **Carey** a **Shugart** popisují jako poměrnou volbu ve vícemandátovém obvodu, kde stranicky vybraným kandidátům mohou voliči udělit preferenční hlasy. Rovněž příklad (Itálie do roku 1993) není v zásadním rozporu s tím, jak je možné v českých podmínkách ovlivnit pořadí kandidátů na listině. Jiné kombinace pro listinné poměrné volební systémy nejsou z popisu logicky možné – poměrné systémy, kde $BALLOT = 2$, vyžadují otevřený (stranou nekontrolovaný) přístup kandidátů na kandidátní listiny, $VOTES = 2$ zase odpovídá systému s jediným povinným preferenčním hlasem. Možnost $VOTES = 0$, u listinných poměrných volebních systémů vždy spojená s $BALLOT = 0$, zase vylučuje přítomnost preferenčních hlasů. Jelikož hlasování není ordinální, tak v podmínkách poměrného volebního systému $POLL = 0$. (srov. Carey a Shugart, 1995)

Řecká varianta volební reformy nabízí dvě porce mandátů. Většina z nich je rozdělována s přihlédnutím k preferenčním hlasům, tj. se stejným kódováním jako současný systém. O menší části mandátů, které mají být přiděleny ve druhém skrutiniu, ale má rozhodovat politická strana, tj. $BALLOT$, $POOL$ i $VOTES = 0$. (Carey a Shugart, 1995) Možnost dvojí kategorizace není v **Careyho** a **Shugartově** textu zmíněna, ovšem lze soudit, že větší váhu má „více personalizovaná“ část mandátů (1,0,1), neboť by se jednalo o většinu křesel. Při srovnání se současným systémem by ale mělo být konstatováno, že druhé skrutinium jej činí méně personalizovaným.

Zemanův návrh dle tabulky **Careyho** a **Shugarta** spadá do stejné kategorie jako dosavadní systémy, tj. $BALLOT = 1$, $POOL = 0$ a $VOTES = 1$. Ostatně jako druhý příklad takového systému je uváděno Švýcarsko (Carey a Shugart, 1995), kde stejně jako v **Zemanově** variantě volební reformy je možné udělovat hlasy napříč kandidujícími stranami. Ačkoliv se švýcarský volební systém v několika bodech od **Zemanova** liší, není důvod považovat **Zemanův** návrh za „více personalizovaný“ než švýcarský volební systém.

Dvoukolový většinový systém v jednomandátových obvodech je v tabulce **Careyho** a **Shugarta** uveden jen se dvojím možným kódováním. Výrazně personalizovaná kombinace ($BALLOT = 2$, $POOL = 2$, $VOTES = 1$) je spojena s otevřeným přístupem kandidátů ke stranické nominaci. První kolo voleb je de facto pouze primárními volbami strany, z nichž vzejde jeden stranický kandidát pro kolo druhé. Kandidaturu za danou stranu stranické vedení nemůže omezit. Jelikož nelze předpokládat, že by dvoukolový většinový systém v českých

podmínkách směřoval k jakékoliv formě blížící se popsanému modelu, zbývá jen kódování druhé. V něm je dvoukolový systém kategorizován hodnotami BALLOT = 0, POOL = 0 a VOTES = 1. Příkladem takového systému je Francie a Německé císařství. (Carey a Shugart, 1995) V pořadí míry personalizace systému je tato kombinace méně personalizovaná než kterýkoliv z uvedených poměrných systémů, kromě druhého skrutinia u řecké varianty.

Janečkův systém Demokracie 2.1 je při hledání analogií komplikovanější, neboť pro část popsaných variant semiproporčního hlasování není uváděna žádná reálně existující varianta. Kromě toho žádný systém ani popis u jednotlivých kombinací nezahrnuje možnost hlasování proti nominovanému kandidátovi. S ohledem na to, že v systému nejsou zahrnuty otevřené stranické primárky, nejvíce se nabízí kódování BALLOT = 1, POOL = 2 a VOTES = 1, jejímž příkladem jsou volby do španělského senátu (konané systémem omezeného hlasování) a volby do polského senátu. (srov. Carey a Shugart, 1995)²⁵

Podle tohoto pořadí je tedy nejvíce personalizovanou volbou z pěti uváděných Demokracie 2.1, následuje současný volební systém a návrh reformy **Miloše Zemana** jako stejně personalizované systémy, mírně za nimi v míře personalizace zaostává řecká varianta volební reformy, nejmenší míru personalizace přináší dvoukolový většinový systém. Zmíněné pořadí je poněkud v rozporu s očekáváním, zejména v případě hodnocení dvoukolového systému. Většinovým volebním systémům se obecně přikládá vznik užší vazby mezi voleným poslancem a voličem. Vyšší míru personalizace předpokládají rovněž proponenti této reformy, a pokud bychom se zaměřili na kritiky zavádění (dvoukolového) většinového systému, nikdo neargumentuje tím, že systém by byl méně personalizovaný než stávající. Rovněž pokud bychom se zaměřili na to, co má personalizace voleb přinášet dle **Careyho** a **Shugarta**, tak výše uvedené pořadí je poněkud nelogické. Základní myšlenkou je důležitost reputace strany a kandidáta, kdy s klesající personalizací klesá význam reputace kandidáta. (srov. Carey a Shugart, 1995) Je ale skutečně dvoukolový většinový systém v českých podmínkách (z hlediska toho, kdo se uchází o mandáty a získává je) plně ovládan politickými stranami?

Klíčovou roli ve výše uvedeném hodnocení hraje zejména proměnná BALLOT. Pokud ji stanovíme jako BALLOT = 0, existují pouze dvě možná

²⁵ V době publikace tohoto článku se nehlasovalo současným systémem, ale byl využíván systém neomezeného hlasování v malých volebních obvodech. (Kubát, 2000)

výsledná kódování – POOL = 0 (v obou případech) a VOTES = 0, nebo 1. Pokud by proměnná BALLOT byla kódována jinou hodnotou, znamenalo by to otevření většího počtu zřetelně personalizovanějších kódování. Základní popis kódování proměnné BALLOT (viz Carey a Shugart, 1995) je jasný a ve dvoukolovém systému (bez primárních voleb) nemá řadový volič možnost „narušit“ rozhodnutí strany, kdo za ni bude kandidovat. Na druhou stranu je ale sporné, zda stranická kontrola nad nominací skutečně minimalizuje roli osobní reputace. Pokud strana vybere osobnost, která je pro řadu jejích obvyklých voličů nepřijatelná, mají šanci dát svůj hlas někomu jinému (v listinném poměrném volebním systému má taková osoba výhodu, že je jen jedním kandidátem mezi více). Pokud bychom se podívali na podrobnější definici kódování BALLOT = 2, tak ta mj. zahrnuje konstatování, že kandidáti mohou získat přístup na kandidátní listinu složením registračního poplatku, shromážděním požadovaného počtu podpisů, primárními volbami, resp. kombinací těchto metod. (Carey a Shugart, 1995) Nominace nezávislých kandidátů (pravděpodobně pomocí shromáždění podpisů a případně i složením poplatku) by s největší pravděpodobností byla při zavedení dvoukolového většinového systému v ČR možná, přičemž by se nemuselo jednat o marginální záležitost. Zkušenosti ze senátních voleb ukazují, že nezávislí kandidáti, resp. kandidáti velmi malých stran, byli doposud schopni získávat nezanedbatelné zastoupení. Otázkou zůstává, zda dávat přednost tomu, že tito kandidáti by se nemohli stát regulárními kandidáty stran (a pak skutečně BALLOT = 0), nebo tomu, že by měli otevřený přístup na hlasovací lístky a reálnou šanci pomocí své personální reputace být zvoleni. Pak by ale muselo platit BALLOT = 2.

Závěr

Ačkoli se článek *Incentives to Cultivate Personal Vote* Careyho a Shugarta stal nejcitovanějším textem a jejich klasifikace nejužívanější pro měření míry personalizace volebních pravidel, tato studie dokazuje, že trpí řadou neřešených konceptuálních nejasností, a to i v případě, že postupujeme striktně s využitím samotného textu a modelových příkladů. Nejen, že samotné kódování je nejednoznačné a můžeme jeden volební systém kódovat různými způsoby, klasifikace nepočítá ani s víceúrovňovými volebními pravidly (viz kódování řecké varianty volební reformy v České republice). Nejzávažnější problémy se týkají posouzení hodnot proměnných u většinových volebních systémů, potažmo u specifických pravidel, jako je např. **Janečkova** Demokracie 2.1.

Vzhľadom k nejasnému priradeniu jednotlivých hodnôt promenných v jednotlivých verzách kódovania (s pominutím promenne M – veľkosť volebného obvodu), lze dojsť k dvojí sadě závěrů ohledně míry personalizace jednotlivých volebních pravidel. Zatímco u intuitivního kódování by nejvíce personalizovaným systém byl dvoukolový většinový volební systém, následovaný semiproporční Demokracií 2.1. Na pomyslné třetí příčce bychom hovořili o **Zemanově** návrhu reformy, a to díky možnosti panašování. Pokud bychom brali v úvahu obě skrutinia řecké varianty reformy z roku 2009, na čtvrtém místě by se umístil současný volební systém a jako nejméně personalizovanou bychom označili právě řecký návrh reformy. Pokud se držíme striktně výchozího textu, nejvíce personalizovanou volbou je z pětice uváděných Demokracie 2.1, následuje současný volební systém a návrh reformy **Miloše Zemana** jako stejně personalizované systémy, mírně za nimi v míře personalizace (kvůli formě druhého skrutinia) zaostává řecká varianta volební reformy, nejmenší míru personalizace přináší dvoukolový většinový systém.

Zobecnujícím závěrem, který však při jakékoli verzi kódování můžeme tvrdit je, že v prostředí České republiky dochází, alespoň v dimenzi institucionální, k tendencím personalizovat volební systém pro volby prvního řádu. Patrné jsou jak v návrzích provádějících posuny na mikroúrovni volebního systému, tak chvíli, kdy je prosazována celková změna volebních pravidel přechodem k semiproporční nebo většinovým volebním pravidlům.

Literatura:

- ANDRÉ, A. – DEPAUW, S. – DESCHOUWER, K. 2009. *District Magnitude and Legislators' Personal Vote-Seeking*. Dostupné na internetu: http://www.papers.ssrn.com/so13/papers.cfm?abstract_id=1451161.
- ANDRÉ, A. – DEPAUW, S. 2012. *District Magnitude and the Personal Vote*. Dostupné na internetu: <http://www.districtmagnitude.ics.ul.pt/papers/andre-and-depauw-parsonal-vote.pdf>.
- BALMAS, M. et al. 2014. Two routes to personalized politics: Centralized and decentralized personalization. In *Party Politics*, 20, 2014, 1, ISSN 1460-3683, s. 37 - 51.
- BENNETT, W. L. 2012. The Personalization of Politics: Political Identity, Social Media, and Changing Patterns of Participation. In *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2012, 644, ISSN 1552-3349, s. 20 - 39.

- BLONDEL, J. 2011. *On the increase of personalisation of political leadership, in particular but not exclusively in the West*. Conference Paper. Dostupné na internetu: http://campus.usal.es/~acpa/sites/default/files/Paper_Blondel.pdf.
- CAPRARA, G. V. – ZIMBARDO, P. G. 2004. Personalizing Politics: A Congruency Model of Political Preference. In *American Psychologist*, 59, 2004, 7, ISSN 1935-990X, s. 581 - 594.
- CAREY, J. M. – SHUGART, M. S. 1995. Incentives to Cultivate a Personal Vote: A Rank Ordering of Electoral Formulas. In *Electoral Studies*, 14, 1995, 4, ISSN 0261-3794, s. 417-439.
- COX, G. W. 1997. *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press, 2004. 360 s. ISBN 9780521585279
- CRISP, B. F. – JENSEN, K. M. – SHOMER, Y. 2007. Magnitude and vote seeking. In *Electoral Studies*, 26, 2007, 4, ISSN 0261-3794, s. 727 - 734.
- CVVM. 2003. Spokojenost s politickou situací. Dostupné na internetu: http://www.cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3036/f3/100306s_ps40116.pdf.
- CVVM. 2007. Důvěra k ústavním institucím a spokojenost s politickou situací v únoru 2007. Dostupné na internetu: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3386/f3/100659s_9i70223.pdf.
- CVVM. 2009. Důvěra ústavním institucím a spokojenost s politickou situací v lednu 2009. Dostupné na internetu: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3588/f3/100864s_pi90130.pdf.
- CVVM. 2013. Důvěra ústavním institucím v září 2013. Dostupné na internetu: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7065/f3/pi130927.pdf.
- ČALOUŠ, D. et al. 2006. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno: CDK, 2006. 219 s. ISBN 80-7325-108-6.
- ČESKÁ POZICE. 2013. Miloš Zeman je Jirka Babica českého volebního systému. Dostupné na internetu: http://ceskapozice.lidovky.cz/milos-zeman-je-jirka-babica-ceskeho-volebniho-systemu-pdq-/tema.aspx?c=A130322_152120_pozice_106294.

- ČESKÁ TELEVIZE. 2013. Zeman opráčil svůj návrh: Změnu volebního systému ve prospěch velkých stran. Dostupné na internetu: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/219776-zeman-oprasil-svuj-navrh-zmenu-volebniho-systemu-ve-prospech-velkych-stran/>.
- D21. 2014. Dostupné na internetu: <http://www.demokracie21.cz>.
- DENÍK. 2013. Prezident Zeman v Senátu navrhl změnu volebního systému. Dostupné na internetu: http://www.denik.cz/z_domova/budeme-sledovat-prezident-milos-zeman-navstivi-senat-20130321.html.
- E15. 2013. Zeman navrhl změny volebního systému: více krajů, více kroužkování. Dostupné na internetu: <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/zeman-navrhl-zmeny-volebniho-systemu-vice-kraju-vice-krouzkovani-967949>.
- FAAS, T. – SCHOEN, H. 2006. The importance of being first: Effects of candidates' list positions in the 2003 Bavarian state election. In *Electoral Studies*, 25, 2006, 1, ISSN 0261-3794, s. 91 - 102.
- FARRELL, D. M. 2001. *Electoral Systems. A Comparative Introduction*. London, New York: Palgrave Macmillan, 2001. 241 s. ISBN 0-333-80162-8.
- FARRELL, D. M. – McALLISTER, I. 2006. *The Australian Electoral System: Origins, Variations and Consequences*. Sydney: University of New South Wales Press, 2006. 215 s. ISBN 0-333-80162-8.
- GARZIA, D. 2011. The personalization of politics in Western democracies: Causes and consequences on leader-follower relationships. In *The Leadership Quarterly*, 22, 2011, 4, ISSN 1048-9843, s. 697 - 709.
- GROFMAN, B. 2005. Comparisons among electoral systems: Distinguishing between localism and candidate-centered politics. In *Electoral Studies*, 24, 2005, 4, ISSN 0261-3794, s. 735 - 740.
- CHARVÁT, J. 2009. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. In *Evropská volební studia*, 4, 2009, 1, ISSN 1801-6545, s. 66 - 89.
- CHARVÁT, J. 2013. *Politika volebním reformem v ČR po roce 1989*. Praha: Grada, 2013. 232 s. ISBN 978-80-247-4700-2.
- CHYTILEK, R. et al. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 375 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- IDNES. 2013. Zeman si přeje snadnější kroužkování poslanců a více volebních krajů. Dostupné na internetu: http://zpravy.idnes.cz/prezident-zeman-promluvil-v-senatu-d6s-/domaci.aspx?c=A130321_100303_domaci_hv.

- KARVONEN, L. 2007. *The Personalization of Politics: What does research tell us so far, and what further research is in order?* Conference Paper. Dostupné na internetu: http://web.iaincirebon.ac.id/ebook/moon/PoliticsMatters/personalisasi%20politik_paper.pdf.
- KARVONEN, L. 2009. *The Personalisation of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press, 2009. 124 s. ISBN 978-1-907301-03-2.
- KING, A. 2002. *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 232 s. ISBN 0-19-925313-7.
- KLÍMA, M. 1999. Optimální a ideální volební systém aneb Mantinely volební reformy v české republice. In: Klíma, M. ed. *Možnosti úprava či reformy volebního systému v ČR*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. 144 s. ISBN 80-7079-095-4.
- KRIEDL, T. 2009. Je chování voličů v prvním kole senátních voleb ovlivněno vlastnostmi kandidátů? In *Evropská volební studia*, 4, 2009, ISSN 1801-6545, 2, s. 109 - 123.
- KRIESI, H. 1998. The transformation of cleavage politics: The 1997 Stein Rokkan lecture. In *European Journal of Political Research*, 33, 1998, 2, ISSN 1475-6768, s. 165 - 185.
- KUBALČÍK, J. 2013. Neodsuzujme Zemanův volební systém. *Revue politika*. Dostupné na internetu: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1869/neodsuzujme-zemanuv-volebni-system>.
- KUBÁT, M. 2000. *Politika v Polsku po roce 1989. Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2000. 134 s. ISBN 8024601338.
- KUBÁT, M. 2008. Volební reforma opět na scéně. *Revue politika*. Dostupné na internetu: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/307/volebni-reforma-opet-na-scene>.
- KUBÁT, Michal. 2013. *Současná česká politika. Co s neefektivním režimem?* Brno: Barrister & Principel, 2013. 119 s, ISBN 978-80-87474-86-0.
- LEBEDA, T. 1999. Vládní stabilita v ČR a volební systém poměrného zastoupení. In *Politologický časopis*, 6, 1999, 2, ISSN 1211-3247, s. 146 - 161.
- LEBEDA, T. 2011. Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v českém Senátu. In *Sociologický časopis*, 47, 2011, 2, ISSN 2336-128X, s. 243 - 271.

- LOWELL, D. W. 2001. Trust and the Politics of Postcommunism. In *Communist and Post-communist studies*, 34, 2001, 1, ISSN 0967-067X, s. 27 - 38.
- MARTIN, S. 2011. Electoral Institutions, the Personal Vote, and Legislative Organization. In *Legislative Studies Quarterly*, 31, 2011, 3, ISSN 1939-9162, s. 339 - 361.
- MAZZOLENI, G. – SCHULZ, W. 1999. Mediatization of Politics: A Challenge for Democracy? In *Political Communication*, 16, 1999, 3, ISSN 1091-7675, s. 247 – 61.
- McALLISTER, I. 2005. The Personalization of Politics. In: Russell J. D. - Klingemann, H.-D. (eds.). *Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 992 s. ISBN 978-0-19-927012-5.
- MILLER, J. M. – KROSNICK, J. A. 1998. Impact of Candidate Name Order on Election Outcomes. In *Public Opinion Quarterly*, 62, 1998, 3, ISSN 1537-5331, s. 291 - 330.
- NORRIS, P. 2006. Ballot Structures and Legislative Behavior: Changing Role Orientations via Electoral Reform. In: Power, T.J. - Rae, N. C. (eds.). *Exporting Congress? The Influence of the U.S. Congress on World Legislatures*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2006. 208 s. ISBN 978-0822959212.
- NOVINKY. 2013. Změnit volební systém nestihneme, vzkazují politici Zemanovi. Dostupné na internetu: <http://www.novinky.cz/domaci/296757-zmenit-volebni-system-nestihneme-vzkazuji-politici-zemanovi.html>.
- PARLAMENTNÍ LISTY. 2013a. Zeman chce změnit volební systém. Zatím to není třeba, shodli se v ČT politici. Dostupné z internetu: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Zeman-chce-zmenit-volebni-system-Zatim-to-neni-treba-shodli-se-v-CT-politici-266610>.
- PARLAMENTNÍ LISTY. 2013b. Schwarzenberg se nám přiznal k revoluční představě na změnu systému v Česku. To fakt není vtip. Dostupné na internetu: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Schwarzenberg-se-nam-priznal-k-revolucni-uredstave-na-zmenu-systemu-v-Cesku-To-fakt-neni-vtip-289497>.
- PEHE, J. 2012. Vládní krize a (ne)umění politiky. Portál *blog.aktuálně.cz*. Dostupné na internetu: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jir-pehe.php?itemid=17407>.
- PECHÁČEK, Štěpán. 2013. „Personalizace politiky v ČR.“ *Revue politika*, No. 2, pp. 93-109.

- PEREIRA, P. T. – ANDRADE E SILVA, J. 2009. Citizens' freedom to choose representatives: Ballot structure, proportionality and "fragmented" parliaments. In *Electoral Studies*, 28, 2009, 1, ISSN 0261-3794, s. 101 - 110.
- QUINTAL, David P. 1970. The Theory of Electoral Systems. In *Western Political Quarterly*, 23, 1970, 4, ISSN 0043-4078, s. 752 - 61.
- RAHAT, G. – SHEAFER, T. 2007. The personalization(s) of politics: Israel 1949-2003. In *Political Communication*, 24, 2007, 1, ISSN 1091-7675, s. 65 - 80.
- RENWICK, A. – PILET, J.-B. 2011. *The Personalization of Electoral Systems: Theory and European Evidence*. Working Paper. Dostupné na internetu: http://www.academia.edu/1577308/The_Personalisation_of_Electoral_System_s_Theory_and_European_Evidence.
- REYNOLDS, A. – STEENBERGEN, M. 2006. How the world votes: The political consequences of ballot design, innovation and manipulation. In *Electoral Studies*, 25, 2006, 3, ISSN 0261-3794, s. 570 - 598.
- ROBBINS, J. W. 2010. The personal vote and voter turnout. In *Electoral Studies*, 29, 2010, 4, ISSN 0261-3794, s. 661 - 672.
- SARTORI, G. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumaní struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.
- SHUGART, M. S. 2001. Electoral "efficiency" and the move to mixed-member systems. In *Electoral Studies*, 20, 2001, 2, ISSN 0261-3794, s. 173 - 193.
- STOKER, G. 2006. *Why Politics Matters: Making Democracy Work*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006. 232 s. ISBN 1-4039-9739-X.
- SWINDLE, S. M. 2002. The Supply and Demand of the Personal Vote: Theoretical Considerations and Empirical Implications of Collective Electoral Incentives. In *Party politics*, 2, 2002, 3, ISSN 1460-3683, s. 279 - 300.
- ŠEDO, J. 2009. Reforma volebního systému v ČR – 20 let diskuzí. In *Evropská volební studia*, 4, 2009, 2, ISSN 1801-6545, s. 142 - 153.
- ŠEDO, J. 2010. Možnosti volebního inženýrství v ČR v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2010. In: Balík, S. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. 279 s. ISBN 978-80-7325-224-3.
- THAMES F. C. – WILLIAMS, M. S. 2010. Incentives for Personal Votes and Women's Representation in Legislatures. In *Comparative Political Studies*, 43, 2010, 12, ISSN 1552-3829, s. 1575 - 1600.

- TRÁVNÍČEK, M. 2012. Pokus o reformu volebního systému pro volby do PS PČR z let 2007 až 2009. In *Acta Politologica*, 4, 2012, 1, 1803-8220, s. 18 - 55.
- VOLBY.CZ. 1990. Dostupné na internetu: <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u610>.
- VOLBY.CZ. 1992. Dostupné na internetu: <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u610>.
- VOLBY.CZ. 1996. Dostupné na internetu: <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u610>.
- VOLBY.CZ. 1998. Dostupné na internetu: <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u610>.
- VOŽENÍLKOVÁ, M. – ŠEDO, J. 2015. Personalizace volebního systému v návrzích volebních reforem v České republice. In *Evropská volební studia*, 10, 2015, 1, ISSN 1801-6545, v tisku.

Předpisy – zákony – smlouvy

Důvodová zpráva k reformě. 2009. V archivu literatury autorky.

Koaliční smlouva. 2006. Dostupné na internetu: http://www.ods.cz/docs/dokumenty/3koalicni_smlouva.pdf.

Opoziční smlouva. 1998. <http://www.opozicnismolouva.cz/opozicni-smlouva-dokument>.

Předpis č. 275/2012 Sb. *Zákon o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů* (zákon o volbě prezidenta republiky).

Zákon 247/1995 Sb. *O volbách do Parlamentu České republiky*.